

ОБЛІК І ОЦІНКА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто теоретичні та методологічні аспекти обліку та оцінки основних засобів, проблематику обліку й оцінки основних засобів та шляхи їх удосконалення, методи нарахування амортизації основних засобів і їх ефективне використання на малих підприємствах.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и методологические аспекты учета и оценки основных средств, проблематика учета и оценки основных средств и пути их совершенствования, методы начисления амортизации основных средств и их эффективное использование на малых предприятиях.

Annotation. The theoretical and methodological aspects of accounting and assets evaluation, accounting issues and assets evaluation and the ways to improve the methods of fixed assets depreciation and their effective use by small businesses are examined.

Ключові слова: основні засоби, класифікація, облік, оцінка, амортизація, ефективність.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що економічний розвиток України залежить від ефективності функціонування малих підприємств. Важливе значення приділяється основним засобам як головному елементу матеріально-технічної бази малого підприємства.

Оцінкою та обліком основних засобів займалися такі економісти, як О. Смоліна, Пашенко Н. В., Соколов Я. В., Поддєрьогін А. М., Ткаченко Н. М., Чебанова Н. В., Рибченко М. Ф., Голов С. Ф., Завгородній В. П. та ін. [1 – 6], проте досі залишаються недостатньо розглянутими проблеми обліку та оцінки основних засобів саме на малих підприємствах.

Метою дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення обліку та оцінки основних засобів на малих підприємствах.

Об'єктом дослідження є основні засоби малого підприємства.

Предмет дослідження – процес ефективного використання основних засобів на малих підприємствах.

Для здійснення своєї діяльності підприємства повинні мати необхідні засоби та матеріальні умови. Це найголовніший елемент продуктивних сил.

За допомогою таких засобів людина впливає на предмет праці з метою трансформування вхідних матеріальних ресурсів у готовий продукт.

У бухгалтерському обліку засоби праці виділено в окремий об'єкт обліку, що має назву "основні засоби" [7].

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим засобам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більший, ніж один рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [3].

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". Норми цього положення застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами всіх форм власності [7].

Порядок відображення надходження основних засобів у бухгалтерському обліку та формування їх первинної вартості залежить від того, яким чином і на яких умовах вони придбані.

Основні засоби відображаються в балансі та звітності в грошовому вимірі, що дає можливість визначити їх загальний обсяг, структуру, амортизацію, знос, зміни у складі окремих груп у динаміці та ряд техніко-економічних показників.

Первинна вартість основних засобів показує вартість кожного об'єкта в момент його введення в експлуатацію. Дані про вартість об'єкта записуються в акті приймання основних засобів, а також в інвентарній картці, звідки й походить назва цієї вартості – інвентарна. Первинна вартість може змінюватись лише під час переоцінки, добудови, модернізації та реконструкції об'єкта в порядку проведення робіт за рахунок капітальних інвестицій. Такий порядок забезпечує стабільність оцінки засобів праці і дає можливість проведення аналізу їх використання у порівняльних цінах.

Залишкова вартість основних засобів – це різниця між первинною вартістю об'єктів і нарахованим зносом, який визначається за даними бухгалтерського обліку. Знос визначається бухгалтером, виходячи зі строку і норм амортизації.

Залишкова вартість показує ту частину вартості, яка ще залишилася після перенесення на готовий продукт вартості об'єкта внаслідок використання у виробничому процесі. Чим довше служить об'єкт і бере участь у

Справедлива (реальна) вартість об'єкта основних засобів дорівнює сумі, за якою актив може бути обміняний у процесі здійснення угоди між компетентними, обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Справедливою вартістю в більшості випадків є ринкова вартість за умови тривалого збереження способу господарського використання відповідних об'єктів, тобто використання для здійснення одного й того ж або аналогічного виду діяльності.

Ринкова вартість визначається професійними оцінювачами. За неможливості отримання інформації про ринкову вартість яких-небудь об'єктів через їх специфічний характер вони переоцінюються за відновленою вартістю з урахуванням фактичного зносу.

Відновлювальна вартість основних засобів – це вартість відтворення об'єктів у сучасних умовах виробництва і дійсних на даний момент цінах. Відновлювальна вартість вимагає переоцінки основних засобів на певну дату. Відомо, що в процесі оцінювання основних засобів за початковою вартістю в різний час діють різні ціни, отже, у балансі вони показуються у непорівнянному вигляді.

Ліквідаційна вартість визначається як чиста сума, яку підприємство розраховує отримати за об'єкт основних засобів у кінці періоду використання, що передбачений, за винятком очікуваних витрат на ліквідацію цього об'єкта.

Аналітичний облік є основним джерелом обліку основних засобів, оскільки в повсякденній роботі доводиться мати справу з окремими об'єктами щодо: оприбуткування, списання, переміщення, реалізації, а також нарахування амортизації, проведення капітального й поточного ремонту тощо. Отже, необхідно мати всі довідкові дані про кожний об'єкт основних засобів. Виходячи з цього й організовується аналітичний облік.

Аналітичний облік основних засобів ведеться окремо щодо кожного об'єкта.

Основні засоби функціонують у виробничих та невиробничих сферах різних підприємств. Останнім часом облік їх дещо ускладнився, а ряд проблем негативно впливає на процес управління виробництвом, знижуючи ефективність їх використання. До кола таких проблем можна віднести:

різні підходи до термінології та визначення сутності основних засобів у фінансовому обліку й системі оподаткування, принципів їх оцінки;

проблеми вдосконалення системи амортизації;

проблеми підвищення інформативності первинних документів з обліку основних засобів;

проблему інформаційного забезпечення управління матеріально-технічною базою;

проблеми аналізу ефективності використання основних засобів і можливості її прогнозування тощо.

Окремою групою є проблеми складності оцінки основних засобів, які полягають у виборі вартості, за якою їх слід вимірювати.

Традиційним і найбільш методично розробленим способом оцінки в національній обліковій практиці є відображення основних засобів за первинною вартістю, яка складається з фактичних витрат на їх виробництво і придбання.

Проте в процесі оцінювання основних засобів в умовах інфляційних процесів застосування первинної вартості може привести до негативних наслідків. Навіть за умов незмінних цін потенціал основних засобів не є незмінним, оскільки скорочується строк їх служби, вони стають морально застарілими. Основні засоби, які придбані в різний час і мають однакові характеристики, матимуть різну вартість. А проведення постійних переоцінок збільшує витрати підприємства, що впливає на його фінансовий результат.

Основними проблемами, що виникають у процесі оцінювання за справедливою вартістю основних засобів, є:

1) відсутність методичних основ обґрунтованого визначення вихідної оцінки основних засобів в Законі України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оцінку діяльність в Україні", що є досить важливим;

2) відсутність такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності в процесі вибору об'єктивного методу оцінки основних засобів.

Для вирішення даних проблем необхідно здійснити такі дії:

удосконалити методику обліку надходження основних засобів у системі аналітичних рахунків, що дозволить спростити систему бухгалтерських записів;

розробити бухгалтерську модель економічного механізму амортизації, що сприятиме вирішенню проблем фінансового, внутрішньогосподарського обліку амортизаційних процесів та їх податкового аспекту;

удосконалити методику обліку витрат на ремонт основних засобів, що підвищить ефективність управління витратами;

розробити модель залежності витрат від віку устаткування, яка дозволить визначити доцільність проведення ремонту основних засобів.

Реалізація вищенаведених дій дасть змогу вдосконалити організацію та методику обліку й аналізу основних засобів, підвищити їх інформативність і прогнозувати ефективність їх використання на підприємстві.

Отже, створення підприємства передбачає інвестування значної частини капіталу в матеріальні цінності, що призначаються для довгострокового використання як засобів праці, що становлять основу виробничих потужностей підприємства та є його основними засобами. Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних засобів слугують визначальними характеристиками ідентифікації їх значення в забезпеченні відтворювальних процесів, функціонуванні та розвитку виробництва. Тому велике значення в дослідженні ефективності використання основних засобів має оцінювання їх сучасного стану, забезпечення адекватної класифікації, виходячи із сучасних умов господарювання, та проведення об'єктивного аналізу.

Для контролю за збереженням основних засобів та організації облікового процесу кожному об'єкту присвоюють інвентарний номер, незалежно від перебування його в експлуатації чи в запасі.

У результаті можна зробити висновок, що, незалежно від організаційно-правової форми власності підприємства, облік основних засобів організовується в бухгалтерії в розрізі інвентарних об'єктів, кожному з яких присвоюється інвентарний номер, кошти можуть оцінюватися як в натуральних, так і у вартісних показниках. Останні є базою для складання балансу та річного звіту та бувають таких видів: первинна, відновлювальна і залишкова вартість. Аналітичний облік, організований із застосуванням обчислювальної техніки, дозволяє скоротити трудомісткість, витрати часу, підвищити якість контролю, забезпечує швидкий доступ до інформації.

Оскільки фінансове становище підприємств перебуває в прямій залежності від стану основних засобів, підприємства зацікавлені в поліпшенні використання основних засобів.

Стан основних засобів та ефективність їх використання – одна з головних умов успішної діяльності підприємства.

Література: 1. Смоліна О. Облік основних засобів / О. Смоліна // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – № 106. – С. 9–18. 2. Пащенко Н. В. Теоретичні засади обліку основних засобів / Н. В. Пащенко // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 58–59. 3. Соколов Я. В. Основные средства: их учет, знос и амортизация / Я. В. Соколов // Бухгалтерская наука. – 2009. – № 2. – С. 17–19. 4. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. 5. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України : підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Н. М. Ткаченко. – 6-те вид. – К. : А.С.К., 2004. 6. Чебанова Н. В. Фінансовий облік : підручник / Н. В. Чебанова, Т. І. Сфіменко. – К. : ВЦ "Академія", 2007. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://proaudit.com.ua/buh/standart/psbo-7.html>.